

Neyse ki günün birinde kapağı İstanbul'a atacaktı tutuklar evinden çıkınca. Buğday harmanına bir tane gibi karışıp İstanbul'a, kalabalıkta yitecek, hem de ne olur ne olmaz isim değiştirecekti. Kent dimdik ve kaskatı idi ve delikanlı basamakları çıktıkça bin bir yaşantı ile karşılaşıyordu aralanan her kapıda. Bütün gün merdivenler çıkıyor, iniyordu ve Balzac'ın romanlarını ansıyordu ya da Flaubert'i. Beyoğlu'nun beşinci katları Toros'a tırmanmaktan bile zordu, ayakkabılar bir haftada eriyordu... Derken Cumhuriyet'e girdi, Nadir Bey, Cevat Fehmi, Babiâli...

Abidin Dino ile

'Yaşar Kemal Bir Uzun Yürüyüşdür Sevgi Dolu'

Ödüllerden pek hoşlanmam. İnsanoğlu yarış atı değil ki ödüllendirilsin. Hele sanat konusunda kim birinci, kim sonuncu, bunu kestirip atmak olanaksız gibi bir şey. Öyleyse neden bunca seviyorum Yaşar Kemal'e Paris'te verilen "Yılın En İyi Romani" ödülüne? 1979 yılına girerken Maraş albastısı yürekleri yeni çökmüştü ve denilebilir ki bize mutluluk verecek haberler dünyada pek kıttı.

Nicedir "ekonomik ambargo"nun diğer alanlara da sıçradığını sezmemek elde değildi ve bu yüzden ki Yaşar'ın ödül kazanması, haberin birdenbire Paris'te patlak vermesi ile sanki birbirini kovalayan zincirleme tatsızlık, derin felâket dizisi kopmuş, arkasından olumlu bir sürenin başlayabileceği duygusu baş göstermişti. Memleketimizi kimi içerdense, kimi dışardan hor göstermek için yarışırken, bir sanat değerimizin Avrupa ve dünya çapında onaylanması, milletçe paylaşılacak bir başarıydı, övüncüydü hepimizin.

Ödül sadece bir imge, ya da simge diyeceksiniz... Simgelerin, imgelerin önemini sakın azımsamayın. Yaşadığımız 20. yüzyılın sonunda imgeler, simgeler, top tüfek, endüstri kuruluşları, enerji kaynakları vb. kadar etkilemekte insanları. Çeşitli kavgalarda haberleşme araçlarının işlevi öylesine önem taşıyor ki, bu yoldan yaygınlaşmış tek imgenin, simgenin vurucu gücü, sayısal niteliği ile orantılı olmayan bir güç taşıyabiliyor, çarçabuk yayılıyor; siyasallaşıyor açıkçası.

Dünyanın en saygın ve ünlü kitabevinin başkanı Claude Gallimard'la Fransız kitapçıları, 31 Ocak'ta Paris'te, yüzlerce gazeteci, yazar ve aydın kişiler önünde Yaşar Kemal'e "Yılın En İyi Romani" ödülünü verirken -şimdiden biliyorum- eşim Güzin ve ben, az gidip uz gidip, 37 yıl öncesine dönerek bir arpa boyu yol gidip, birdenbire Çukurova'da bulacağız kendimizi...

Gözümüzün önüne, bir deri bir kemik, köylü delikanlının biri çıkacak. Adı Kemal Sadık Göğceli. Hemi-

te köyünden gelmez. Dağ bayır dinlemez, köyünden, dağ köylerinden, obalardan, ovalardan, kasabalardan ikide birde kopup gelir Adana'ya, çöker önümüze, ağıtlar, türküler, destanlar serer buruşuk sarı kâğıtlar üstüne yazılmış.

Peki, neden toplamıştır bunları? Anadolu bacılarının hep birlikte yaktıkları ağıtların yazıcılığını üstlenmişti, bu zorunluluğu duyuyordu, esnek ve kararlı yazısı ile. O hızla koşup geliyordu tabana kuvvet, sanki kaderi ile kaderimiz buna bağlıymışçasına...

Hınzır ve sevinçli...

Önümüzde serdiği söz dizileri, Çukurova kadınlarının ölüm karşısında uyaklı sözleri, bağırtıları, dövünmele-riydi. Sanki ölenin, vurulanın, ezilenin yitikliği, söz kâğıtlarına dökülünce, yok olmaktan kurtuluyordu. Ağacı, otu, çiçeği, böceği, kurdu kusu, ırmağı, pınarı, yılanı, çıyanı, serçesi, kartalı, ceylanı, camuzu, çakalı, çor-çocuğu, avradı, tutması, yanaşması, elçisi, parababası, körtopalı, çiftçi başısı, ırgatı, işçisi, yarıcısı ile büyük değişimlerin içinde bulunan Çukurova'nın avaz avaz ağıtlarından sorumluydu bu çocuk. Bu sorumluluğu paylaşmak için Göğceli, ilk ağızda bizi seçmişti neden-se, üç beş kişiyi ilkin. Tartışılacak bir yönü yoktu bunun. İşimiz, gücümüz, yorgunluğumuz, uykumuz, kendi derdimiz nollarsa olsun, kışın çamurlarını, yazın tozlarını saçarak delikanlı sökün ediyor ve hemen orda, oturduğumuz kümes misali barmak odamızda ya da Türk Sözü gazetesinin gümbür gümbür işleyen baskı makinesinin yamacında, daha olmazsa ayaküstü sokakta bizi kısırtıyor, tepkimizi merakla bekliyordu.

Her getirdiği söz yumağı akıllara durgunluktu. Dehşetli acı, dehşetli güzel. Delikanlı, köylü usulü büzlülüp çöküyor ya da bir duvara sırt veriyor ve izliyordu şaşkınlığımızı, hınzır ve sevinçli. Halkın yarattığı büyü-

sözler bizi duygulandırırken, sardıkça, çoşturdukça delikanlının sipsivri yüzünde, burğu burğu cin gibi bakışında koskocaman bir sevinç belirliyor, bir kahkaha atıyordu. Ağıtları toplamak, ölümle kavgaya tutuşmak gibi bir şeydi. Yitebilecek olanla, yitenle, ölümle, yok olmakla bir yarışma.

Kurtarmak gerekirdi Çukurova ve de Toros doğasının, insanın söz serüvenini. Söz sözden ötedir elbet, önemli olan sözlerin yaşantı gücü, kavga gücü, düş gücü. Göğceli de sezinliyordu bunu besbelli ve bu yüzden kilometrelerce yürüyüp, dağ bayır koşup ne kurtarırsa kârdır kuralınca, önce ağıtları, sonra da türkülerini, koşmaları, destanları, Çukurova'nın tüm uyaklı uyaksız söz çeşitlerini, tekerlemelerini, küfürlerini "avlıyordu". Folklor derlemesi filan değildi bu iş, hayat memet işiydi, özbeöz malını kurtarıyordu Çukurova'nın, sorumluydu kuşa kurda karşı, şaka değil. Biliyordu ki gün gelir, sigaya çekerler adamı, "lan hırpo, nerdeydin, neden yazmadın bizi?" Böylece söz avlıyordu Toros eteklerinde, Gâvurdağı'nda, ormanlarda, bataklıklarda, pırınç tarlalarında, nadaslarda, felhanlarda. Bunu yapabilmek için Göğceli yürüyordu tabana kuvvet, boyuna yürüyordu, topladığı dizelerle yürümek arasında doğrudan bir ilişki vardı. Bir sözcük on adım, bir adım karşılığı, bir tünce kilometreler karşılığı olabilirdi yerine göre.

Erenler bir tek söz duyma uğruna az mı yürürlerdi Horasan'a, Kahire'ye dek, ya Çukurovalı Karacaoğlan az mı yürümüştü, tüm Yürükler, Türkmenler... Ovalardan yaylalara, yaylalardan ovalara in çık, az mı "koşmalar", maniler düzmuşlerdi yol boyunca? Bizim edebiyat dediğimiz bir uzun yürüyüş. Göğceli bu okulun öğrencisiydi. Ayakları ile uyakları ölçüyordu, tıpkı Bursa'daki tutsak sair gibi. O sair Uludağ dibinde, tutuklu- lar evinde, daracak bir odada "volta atıyordu" şiir nöbetine tutulunca, arı gibi vızıldayarak beş adım atıyor, duvara çarpacak oluyor, derken haydi öbür duvara!.. Şiir

üretiyordu her gün, kısa adimli gitgellerle. Hızlı gitgellerle "İnsan Manzaraları"na girişiyordu beriki 1941 yılında. 15 yıl boyunca voltalarını, mapusane yürüyüşlerini ölçecek olsak, uç uca koysak voltalarını, kalibrimı basarım ki birkaç kez dünyayı sarar aldığı yol...

Göçceli, namı diğer Yaşar Kemal de az yürümüyordu. Ona "Türküler Müfettişi" adını takmıştı. Bu sefer de işi azıttı, kendi düdüğü şiiirleri getirmeye başlamıştı, tazi gibi koşup Kadiri' den. Osmanije' den, Seyhan' dan Ceyhan' dan kopup gelerek...

Yeni çeşit bir aşıkta, sazsız. Çağdaş şairlerden haberi yoktu sanılmasın, Çukurova' ya gelmemizden önce İstanbul' da çıkardı-ğımız tüm dergileri, dergicikleri bulmuş okumuştur. Herkesi tanıyordu. Düzyazıya da merakı vardı ama, kendini daha denememişti bu yolda. İlk şiirlerinde, anımsadığım kadarı ile, doğa ağır basıyordu. Bunun böyle olması, Çukurova' yı, Toros' u bilenleri şartırılmaz. Burda doğanın ezici bir baskısı vardır insanoğlunun üstünde. Karacaoglan' ın bunca doğaya banmış dizeleri nereden fişkiriyorlardı?

Öyle bir doğa ki, efsanelere göre ölüme bile çare bulunurdu; Lokman Hekim bu bölge otlarından faydalanıp hastaları iyi etmişti, Lokman Hekim' den önce Dioskorides buralarda aynı işi yapmış, ölümüne oyunlar oynamıştı.

Hem de, bitkiler nasıl gür fişkiriyorsa Toros eteklerinde, Çukur' da sözcükler de öyledir, öyle fişkirir silme güzel. Biliyorum, doğa bir yana, tarihsel nedenleri var bu birikimin, insan selleri kelime tortularını bırakmış ve bunlar Toros imbiklerinden süzüle süzüle en arı Türkçeyi meydana getirmiş. Bir zamanlar şakamsı öğütlediğim "Çardak köyü Türkçesi" nin nedeni bu. Benimsenmesinin nedeni bu. Örneğin dil sevdalısı her Fransızın daima söylediği "en güzel Fransızca, Loire ırmağı çevresindedir" sözü, hiç de yadrganmaz Parislilerce... İstanbul' da Süleymaniye Mahallesi' nde ya da Beykoz' da (Orhan Veli' nin köyünde) Türkçe az mı güzel? Değil, ama, Türkmenlerden gelme sözcük ve tümce kuruluşu da yabana atılmaz. Hem İstanbul Türkçesi dediğimiz dil, 1453' ten sonra Fatih' in tüm Anadolu bölgelerinden getirdiği toplulukların lehçeler kaynaşmasından, bileşiminden meydana gelmedi mi?

Diyeceğim şu ki, yaman süzgeçlerden geçerek oluşmuş bir dilden faydalanıyor du Göçceli. İyi bir taban...

Aylar geçiyordu. Bata çıka, düşe kalca sözcük avına devam ediyordu kan ter içinde delikanlı. Arada bir, az "harçlık" edinmek için şurda burda, pirinç tarlalarında ya da biçerdöverde, daha olmazsa mahkeme kapılarında "yazıcılık" ediyor, beş on kuruş kazanıyor, son hızla tükettiği ayakkabılarını yeniliyordu.

Böylece Adana' ya gelebiliyordu bir süre. Köylü istidaları yazmak belki "şiiirsel" değildi, fakat dinlediklerini yazıya dökmek, kupkuru ve edebiyatsız yazmak öğreticiydi; ayak basıyordu kuru gerçeğe, olaylara, kuralara, direnç ve baskılara. Gün geçtikçe akli yatıyordu düzyazıya. Gerçeğin şiirine giriyor, erişiyordu.

Şiiirden düzyazıya geçişte, belki bir ölçüde başka etkenler de vardı. Hemite' nin arka dağlarında rastlanan kimi iri heykellere benziyordu Arif Dino ve bu bilge adam, Göçceli' ye Don Kişot romanını örnek almasını öğütüyordu, roman yazmasını istiyordu. Roman türünün ana-babasıydı Arife göre Cervantes' in Don Kişot' u. Arifin yorumları Lukaes' in yorumlarından pek farklı değildi. Göçceli' ye "Kederli Suratlı Şövalye" nin çağ değişimi niteliğini anlatıyor, bölüm bölüm yorumluyordu. İstanbul Edebiyat Fakültesi' ndeki asistanlığını yüzüstü bırakıp Adana' ya gelen Güzin Dino (yeni evlenmişti) Göçceli' ye Stendhal, Balzac, Flaubert' i bağura çağırıyor ya da anlatıyordu zorla. Sevmediğinden değil o yazarları, fakat Çukurovalı delikanlı o kadar doluydu ki, Fransa' nın 19. yüzyıl

insan ilişkileri onu sabırsızlandırıyordu biraz. Ama örneğin Balzac babanın sosyal bir durumu kısıktırak yansıtması, onu etkilemiyor değildi, ya da Stendhal' ın kadınları...

Bana da sorular soruyordu hiç durmadan, ben de aklımın erdiği kadar Gogol' dan, Babel' den, Gertrude Stein' dan, Tzara' dan söz ediyordum rasgele. Bir de Sabahattin Ali vardı ortada... Çarçabuk fark etmiştim ki, Kemal Sadık' ın beğeni ve seçenek gücü sözcüklerin ötesine varıyordu. Saat Kulesi taraflarında kilim satan bir dükkanda en güzel kilimi saniye yitirmeden gösteriyordu bana. Diyelim ki bu kendi köylü alanıydı, özbeöz kültürü idi. Pekâlâ, ya yirmi otuz çizgimi serdiğim zaman önüne, nasıl da hemen en iyisini gösteriyordu hiç şaşmadan! Picasso' nun, Matisse' in, Henry

Şimdi bugünlerde, her gün Paris' te yürüyüşler başladı yine, Yaşar yürüyor bütün gün, Eyfel Kulesi senin, Saint-Michel Meydanı benim, fir dolanıyor.

Abidin Dino ile Paris' te 1982.

Moore' un renkli baskılarını görünce derhal sihirlerine kapılıyor, günlerce sözünü ediyordu. Dikkat kesilip dinliyordu Eisenstein' in kamera ile yaptığı biçim istiflerini ya da kurgu uyaklarını... Bilgiçlik tashiyordum, anlayacağınız... Bir de piyes yazmayı denemiş, Orta Anadolu dilini kullanmışım ilk kez. Çok sarıştı onu bu metin ve yeni yayımladığım bu kitapçık. Bir iki hafta sonra "Heyeti Vekile" kararı ile toplatılınca, öfkelenip küsüp gitmiştim. Acayip bir yönü vardı: Kimse onun kadar sevgi dolu değildi dünyaya karşı, ama birdenbire de ölesiye küserdi insana doğaya, dünyaya. Öylesi günlerde içine çöken karartı yüzüne vurur, acayip bir renge bürünür, büzüülür, eğrilir kalır, ya da kaçardı bir süre. Daha tam karar verememişti sevgi ile öfke arasında. Kafası kuzınca tabanları ağrıyınca, yarılınca kadar kaçıyordu rasgele, sonra da uzun, korkulu düşlere dalıyordu 48 saat yumulup bir kenarda.

Günün birinde tam hızla çakıldı karışımıza, yanıştan sonra bir koşu atı gibi titriyordu her tarafı, ayaküstü "Bebek" hikâyesini okudu bize; Arife' e, Güzin' e ve de bana. Söylenecek fazla bir şey yoktu, "oldu", dedik, "tamam", dedik, "arkasını getir", dedik yüreğimiz çarparak. Ashna bakarsanız ne malımdu arkasını getirebileceği? Öylesine güzel, yemyeşil bir filiz yetişiyordu ki Çukurova' da, ne malımdu mandaların ayakları altında ezilip yitmeceği? O kadar zor, o kadar zor-

du ki başladığı yoldan bir yerlere ulaşması, kazaya uğramadan, sınıfsal barajlarda eriyip gitmeden...

Bir de filinta gibi acı bir delikanlı daha katılmıştı çevremize. Bursa Hapishanesi tomasından geçen Orhan Kemal. Böylece "Adana Okulu" oluştu, tamamlanmış bulundu. Bursa' dakinden haberler getiriyordu Orhan Kemal, taptaze yazılmış dizeler getirmişti ezberinde. Nazım Hikmet' in imgeleri ile, insanları ile, kalabalıkları, bozkırları, destanları ile, köylüleri ile... Nasıl da dinliyordu Göçceli, Nazım' ı: "O, topraktan öğrenip / kitapsız bilendir."

Yeni şiirler geldikçe Bursa Cezaevi' nden, köylü delikanlı kamçılanmış bir at gibi tozuyordu yolları Toros' un dibinde, türküler çıkıra çıkıra. (Nazım' la karşı karşıya gelinceye dek, ne çok zaman geçecekti daha...)

Bir süre sonra başımıza gelenler, darmadağın edilmemizin hikâyesi uzun sürer, Göçceli' nin karakollara düşmesi... Hayrola, neden başı derde girdi (daha doğrusu ayakları) diyebilirsiniz belki... Ayrıntıların önemi yok, başka türlü olmazdı sadece. Evet, işin kökeninde sınıfsal baskı yatıyordu. "Ayaktakımından bir köylü parçası", köylüler namına konuşup yazmaya kalkışıyordu, falakalara, "çifte ay" lı dosyalara yeter de artar da böylesi bir çıkış...

Neyse ki günün birinde kapağı İstanbul' a atacaktı tutuklar evinden çıkınca. Buğday harmanına bir tane gibi karışıp İstanbul' a, kalabalıkta yitecek, hem de ne olur ne olmaz isim değiştirecekti. Bir ara "Gaz Şirketi" nde kontrol işlerinde çalıştı, gaz atlarını denetliyordu elde defter ve cep feneri. Kent dimdik ve kaskatı idi ve delikanlı basamakları çıktıkça bin bir yaşantı ile karşılaşıyordu aralanan her kapıda. Bütün gün merdivenler çıkıyor, iniyordu ve Balzac' ın romanlarını ansıyordu ya da Flaubert' i. Beyoğlu' nun beşinci katları Toros' a turmanmaktan bile zordu, ayakkabılar bir haftada eriyordu... Derken Cumhuriyet' e girdi, Nadir Bey, Cevat Fehmi, Babalı... Kebaçılar, İzmirli' nin şerbeti...

Şimdi bugünlerde, her gün Paris' te yürüyüşler başladı yine, Yaşar yürüyor bütün gün, Eyfel Kulesi senin, Saint-Michel Meydanı benim, firdolanıyor. Nedeni, yeni bir kitaba başladı da ondan, bir de Paris Üniversitesi' nde destan üstüne bir seminer katılması var işin içinde. Manas' ı, Dede Korkut' u, Köroğlu' nu tartışıyor etnologlar, öğrencilerle birlikte.

Ortalık kararınca bize uğruyor: "İyi gitti bugün" diyor. Ne gitti, kim gitti, nereye gitti demek gereksiz, biliyorum ki roman "İyi yürüdü" demektir o, çünkü romanlar da yürür, yürür de Paris' e kadar gelir, başını alır dünyayı dolaşır... "Yürü ya kulum..." Fakat yeni başlanan romanı bitirmek için Menekşe' de, Şile' de, Bolu' da, Bor' da, Niğde' de bol bol yürütmesi lazım Yaşar' ın...

Yaşar bir Paris köylüsü, Paris de iri bir köy ama, Paris kaldırımları doğadan kesik, bizim illere benzer, buralar başka türlü. Doğru. Beteri var: Türk gazeteleri sis ya da kar yüzünden Paris' e erişememekte kimi gün ve bu yüzden bir telaş, bir telaş alıyor ki bizzimkini... O zaman Yaşar, havasız kalmış bir dalgıca benziyor deryalar dibinde...

Bugün Yaşar' ın romanlarında doğa-insan sorunlarından söz etmeye niyetliydim. Derken gevezeliğe daldım, kusura bakmayın... Ayın 31' inde sayın Claude Gallimard roman ödülünü sunacak, Yaşar' la tokaşacaklar, fotoğrafçıların "flaş" ları patlayacak, bir gürültü patırdır gidecek ve bizlerden, Thilda' dan, kitabı çeviren Münevver Andaç' tan başka kimse bilmeyecek Yaşar' ın o kalabalık içinde tek özlemine: Her şeyi oracıkta yüzüstü bırakıp, Menekşe bayırlarında uçurtma tokuşturmak, ya da daha iyisi Hemite' de sekerkamışı çiğnemek dururken... Ne diye buralara kadar gelmiştir sanki...

* Bu yazı 5 Şubat 1979 tarihinde Milliyet Sanat Dergisi' nde yayımlanmıştır, ayrıca "Ağular" kitabında yer alır. Ağular, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, 284 sayfa.